

*Shared Experience
Споделен опит*

ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНТНОСТ НА УЧИТЕЛЯ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Ксения Семизорова

Детска градина № 7, „Детелина“ – София

Резюме. Успехът на социалното включване на деца от различен етнически и национален произход изисква учителите да надграждат своите знания, умения и компетентности за работа в динамично променящата се среда в условията на детската градина. В настоящата статия е представен модел за усъвършенстване прилагането на интеркултурното образование в системата на предучилищното образование.

Keywords: pre-primary education, teachers, intercultural competence

Все още в българската образователна система продължават да се прилагат недостатъчно ефективни и остарели педагогически и психологически подходи и свързаните с тях форми на педагогическо взаимодействие и съответните им технологии, без да се вземат предвид маркерите на средата в межкултурен аспект и без да се отчитат индивидуалните потребности на детето и ученика (Koleva, 2009).

Преодоляването на проблема е свързано с формиране на професионални и личностни компетентности на учителя, изграждащи неговата интеркултурна компетентност. Сред личностните качества на учителя, значими за работата му в интеркултурна среда, се откроява емоционалната интелигентност, като интегрална моногосочна характеристика, включваща интраперсоналната и интерперсонална интелигентност. Интерперсоналната интелигентност (междуперсоналната интелигентност) е способност за разбиране на другите хора. Тя е корелативна способност на личността, която е насочена навътре. Изразява се в умението да създадеш точен модел за себе си и да се възползваш от него. Способността да разграничаваш собствените си чувства и да се справяш с тях, като съобразяваш поведението си с тези чувства, е от ключово значение за интерперсоналната интелигентност. Към нея се отнасят следните способности: лидерски качества, способност за създаване на отношения и за поддържане на приятелски връзки, способност

за справяне и разрешаване на конфликти, умения за социален анализ. В поведението тези качества се конкретизират в следните умения:

- способност за организиране на групи, за координиране на съвместни човешки усилия в обща посока;

- лични контакти, интерес към запазване и продължаване на връзките и познанствата;

- достигане до някакви общи и приемливи решения, прилагане на посреднически умения;

- долавяне на чувствата, мотивите и грижите на другите хора и създаване на усещане за връзка в общуването с тях.

Според Д. Голман интра- и интерперсоналната интелигентност включват разнообразни индивидуални различия, сред които най-важни са следните: способност за мотивация, емоционална осъзнатост, способност за контрол и изява на чувствата, вътрешна мотивация, емпатия (съпричастност), способност да влияеш на емоциите на другите и др. (Golman, 2000).

Имайки предвид приоритет Образование на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 – 2020), Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 – 2020) и Тригодишната програма (2013 – 2015) за дейността на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства, екипът на ДГ № 7 „Детелина“ участва в програма „Интеркултурна компетентност на учителя“, свързана с реализиране на стратегията за съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства и превръщане на етнокултурното многообразие в източник на взаимно опознаване, уважение и сътрудничество.

Целта на дейността е свързана с повишаване чувствителността на педагогическите специалисти спрямо специфичните характеристики на различието и многообразието и елементите на интеркултурната среда. Направен е анализ на успешни педагогически практики за стимулиране на интеркултурната компетентност на детския учител. Извършена е тематична квалификация на 28 педагогически специалисти от детска градина № 7 „Детелина“, гр. София.

Обучението включва три модула, като на всеки етап е проведен професионално-педагогически тренинг по следните теми:

- актуални политики и мерки за образователна интеграция на децата от етническите малцинства в европейски и национален план;

- личностни и професионални компетентности на учителя за работа в мултикултурна среда – актуални измерения спрямо политиките на Министерството на образованието и науката; интерперсоналната интелигентност като базова компетентност за успешен интеркултурен диалог;

- стратегии за партньорство с родителите; съвременни форми на обучение на родители в интеркултурна среда; работа с родители, базирана на технологията на социално-педагогическия тренинг.

След приключване на обучението на педагогическите специалисти от детска градина № 7 „Детелина“ се проведе апробиране на добри практики за придобиване на реална рефлексивна картина за елементите на мултикултурна среда, както и мултиплициране на иновативната технология на професионално-педагогически тренинг.

В 5 детски градини (в София, Враца, Кюстендил и Бургас), в които се отглеждат, възпитават, обучават и социализират деца от различен етнически произход, е осъществено обучение от страна на педагогически специалисти от детска градина № 7 „Детелина“ на педагогически специалисти от посочените детски градини чрез прилагане на технологията на професионално-педагогическия тренинг. Представени са иновативни педагогически практики – открити ситуации, допълнителни форми на педагогическо взаимодействие с децата от детските градини. Извършена е обмяна на опит с педагогическите специалисти относно спецификата на педагогическото взаимодействие с родители и деца в условията на мултикултурна образователна среда. С оглед създаване на цялостна система на въздействие относно детски градини, в които се отглеждат, възпитават, обучават и социализират деца от различен етнически произход, педагогически специалисти от детска градина № 7 „Детелина“ реализираха и социално-педагогически тренинги с родители на деца от тези детски градини на следните теми: „Живеем в мултикултурно общество“, „Използване възможностите на емоционалния свят за развиване на толерантността към социокултурното многообразие“, „Детската градина – място за създаване на адаптивни възможности за интеркултурно образование на децата“, „Свят на различия – дискриминация или толерантност“, „Аз имам право на дом и семейство“, „Всички сме еднакви – всички сме различни“, „Емоционална интелигентност, интеркултурно възпитание и общуване на 4 – 6-годишните деца“.

Преди провеждане на всяко от обученията, извършени от педагогическите специалисти от детска градина № 7 „Детелина“ в детски градини в София, Враца, Кюстендил и Бургас, са изследвани значими аспекти на компонентите на интерперсоналната интелигентност на обучаемите педагогическите специалисти.

За установяване на степента на ефективност от проведеното рефлексивно обучение с педагогически специалисти, след приключване на професионално-педагогическия тренинг от обучаващите педагогически специалисти от детска градина № 7 „Детелина“, спрямо обучаваните бяха приложени, както следва:

- тест за установяване нивото на развитие на компоненти на интерперсоналната интелигентност;
- въпросник относно социокултурната компетентност на учителя.

Обучените педагогически специалисти от детски градини, в които се отглеждат, възпитават, обучават и социализират деца от различен етнически произход,

са жени, като 59% от тях работят в малък град, а 41% – в голям град. Висше образование с образователно-квалификационна степен „магистър“ притежават 66% от тях, 30% са бакалаври и 4% – професионални бакалаври.

Интерес представляват някои резултати от изследването на обучените педагогически специалисти посредством въпросника относно социокултурната компетентност на учителя.

Становището на обучените педагогически специалисти относно качествените показатели, значими в план – интеркултурно образование, е представено във фигура 1.

Фигура 1. Значими аспекти на становището на обучените педагогически специалисти относно качествените показатели, значими в план – интеркултурно образование

Най-голяма значимост изследваните педагогически субекти отдават на уменията за работа в образователна межкултурна и междуетническа среда с всички адресати – 23%, следвани от 21%, които считат за най-важни знанията за интеркултурността – същност, културни недоразумения и противоречия, фактори за ефективни интеркултурни взаимодействия и т.н., уменията за превенция на риска от отпадане на деца и ученици от образователната система (определени от 20% от анкетираните като най-важни); знанията за историята и културата на различните етнически, религиозни и езикови малцинства (посочени като най-значими от 17% от изследваните). Други посочени качествени измерения на интеркултурното образование се отнасят до знания за проявленията на дискриминация, предразсъдъци и стереотипи в детската градина и в училището и овладени механизми за тяхното неутрализиране; знания в областта на равните права и възможности за всички деца и ученици без разлика на раса, пол, етнически и социален произход, вероизповедание; знания

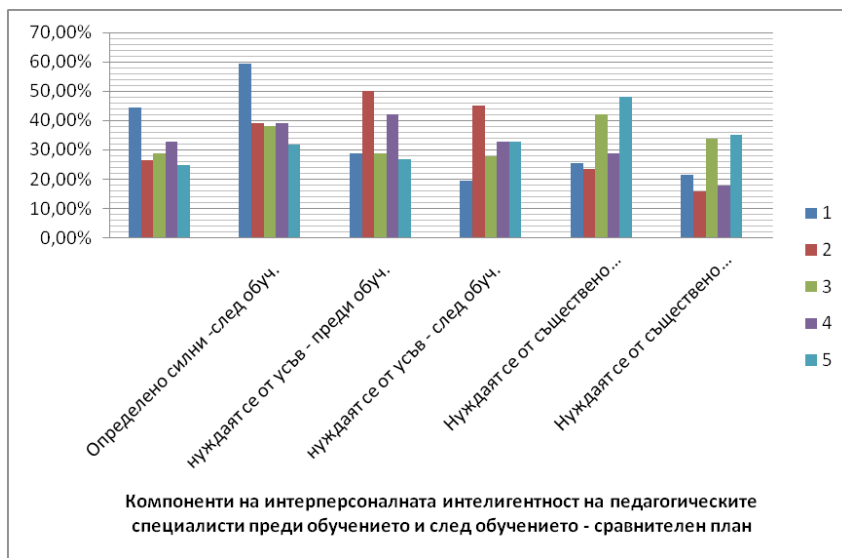
за проблемите и противоречията на етнокултурна основа и умения за тяхното неутрализиране и разрешаване и др.

Резултатите от изследването на личностните компетентности на обучените педагогически специалисти в блок „Толерантност“ се свързват със следните тенденции:

– 59% от изследваните педагогически специалисти чувстват себе си изцяло като европейски граждани, 78% считат, че българите са толерантни към други националности и етнически общности и групи у нас;

– 85% поддържат становището, че у нас няма расова дискриминация и дискриминация спрямо различните етнически общности и групи.

Значими резултати от изследването на нивото на развитие на компоненти на интерперсоналната интелигентност на обучаваните педагогически специалисти в сравнителен план – преди и след обучението, са онагледени във фигура 2.

Фигура 2. Динамика на нивото на формираност на компоненти на интерперсоналната интелигентност на педагогическите специалисти – преди и след обучението

Код:

1. Емоционална осъзнатост.
2. Способност за контрол и изява на чувствата.
3. Вътрешна мотивация.
4. Емпатия (съпричастност).
5. Способност да влияеш на емоциите на другите.

Както се вижда във фигура 1, в резултат на проведените обучения се е повишил относителният дял на педагогическите специалисти, притежаващи силна емоционалната осъзнатост – от 44,5% преди обучението, на 60% след обучението. Едновременно с това се наблюдава понижаване на дела на тези, чиято емоционална осъзнатост се нуждае от съществено развитие (от 26% на констатиращия етап, на 21,5% на контролния етап).

Процентът на педагогическите специалисти, които имат високо равнище на способност за контрол и изява на чувствата, е нараснал вследствие на осъщественото обучение с 12,5% (от 26,5% преди обучението до 39% след обучението).

Повишени са и относителните дялове съответно на педагогическите специалисти с определено силна вътрешна мотивация, емпатия и способност да се влияе на емоциите на другите.

Наличието на повишен дял на обучени педагогически специалисти с високи нива на вътрешна мотивация и емоционална осъзнатост корелира с подобна тенденция относно способността им да разбират и контролират собствените си емоции и да проявяват емпатия в условията на мултиетническа среда.

С цел повишаване чувствителността на родителите спрямо дискриминационни прояви, надграждане знанията на родителската общност за признаване на различните културни идентичности, спецификите на характеристиките на идентичността е проведен социално-педагогически тренинг на родителите на децата от детска градина № 7 „Детелина“. В два модула, чрез теоретичен лекционен курс и интерактивно обучение, при използване на интерактивна технология на социално-педагогически тренинг, са обучени 100 родители.

Обобщаването на единни образователни педагогически технологии за работа в мултикултурна и интеркултурна образователна среда и популяризирането на възпроизведените практики е осъществено на кръгла маса с участници на местно, регионално и национално равнище.

След приключване на работата, всяка от фокус групите представи своите резултати, изводи и препоръки за педагогическата практика. На базата на презентациите на всяка фокус група е проведена дискусия и след приключване на кръглата маса е изготвен сравнителен анализ. Извършен е функционален и SWOT анализ на успешни педагогически практики за интеркултурна компетентност на учителя.

Очакваните резултати от проведените обучения се отнасят до повишена сензитивност и компетентност на педагогическите специалисти на детска градина № 7 „Детелина“ за работа с деца от етнически произход, деца със специални образователни потребности, емигранти, бежанци, както и до повишена информираност и компетентност на обучените педагогическите специалисти от детски градини, в които се отглеждат, обучават, възпитават и социализират деца от различен етнически произход.

Реализирането на обучение на тема „Интеркултурна компетентност на учителя“ е още една крачка напред по посока на това да утвърдим имиджа на детска градина № 7 „Детелина“ като предучилищна образователна институция, в която всяко дете, независимо от етническия и националния си произход, се чувства значимо и щастливо, а педагогическите специалисти постоянно обогатяват своите личностни и професионални компетентности и ги мултиплицират сред колеги от други образователни институции.

БЕЛЕЖКИ

1. Закон за предучилищното и училищното образование, www.mon.bg
2. Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства, <http://www.mon.bg>
3. Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012-2020 г., <http://www.nccedi.government.bg/page.php?category=35&id=174>
4. Вълчев, Р. (2004). Образованието, межкултурният диалог и развитието на демократични нагласи – перспективи и реалности в Югоизточна Европа. Среща на президентите на страните от Югоизточна Европа.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Aleksandrova, N. (2009). Tipologichni karakteristiki na lichnostta i spetsifiki na interkulturniya dialog. V: *Mrezha za interkulturen dalog i obrazovanie Balgariya - Turtsiya. Narachnik za prepodavateli*. Sofia: Format Vizhan [Александрова, Н. (2009). Типологични характеристики на личността и специфики на интеркултурния диалог. В: *Мрежа за интеркултурен диалог и образование България - Турция. Наръчник за преподаватели*. София: Формат Вижън].
- Golman, D. (2000). *Emotsionalna inteligentnost*. Sofia: Kibeа [Голман, Д. (2000). *Емоционална интелигентност*. София: Кибеа].
- Koleva, I. (2012). *Etnopsihologicheski model na obrazovatelnoto vzaimodeystvie*. Sofia: RAABE. [Колева, И. (2012). *Етнопсихологически модел на образователното взаимодействие*. София: РААБЕ].
- Koleva, I. (2009). Etnopsihologopedagogicheski proektsii na sotsiokulturnata kompetentnost na uchitelya. V: *Mrezha za interkulturen dalog i obrazovanie Balgariya – Turtsiya. Narachnik za prepodavateli*. Sofia: Format Vizhan. [Колева, И. (2009). Етнопсихологопедагогически проекции на социокултурната компетентност на учителя. В: *Мрежа за интеркултурен диалог и образование България – Турция. Наръчник за преподаватели*. София: Формат Вижън].

Koleva, I. (2001). *Pravata na deteto v multietnicheska sreda. NEOGEA.* Sofiya: Tiara [Колева, И. (2001). *Правата на детето в мултиетническа среда. NEOGEA.* София: Тиара].

INTERCULTURAL COMPETENCE OF TEACHERS IN PRE-PRIMARY EDUCATION

Abstract. The success of the social inclusion of children of different ethnic and national origin requires teachers to upgrade their knowledge, skills and competencies to work in a dynamically changing environment in a kindergarten. This article presents a model for improving the implementation of intercultural education in pre-primary education.

✉ **Ms. Ksenia Semizorova**
Director
Kindergarten N. 7 „Detelina“
Sofia, Bulgaria
E-mail: k.semizorova@abv.bg